

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/54440>

Please be advised that this information was generated on 2018-07-08 and may be subject to change.

De tweedehands Volvo

Prof.mr. S.C.J.J. Kortmann

HR 7 oktober 2005, *RvdW* 2005, 112 (mrs. J.B. Vleers, D.H. Beukenhorst, A.M.J. van Buchem-Spapens, P.C. Kop, W.A.M. van Schendel; A-G Huydecoper)

Goede trouw bij de aankoop van een tweedehands auto

Feiten

Autobedrijf Coppes BV (hierna Coppes) heeft aan Diepeveen een tweedehands Volvo verkocht voor een koopprijs van f61.499,99. Het betrof hier een zogenoemde 'collegiale verkoop' wat inhield dat de verkoop geschiedde onder de voorwaarde van totstandkoming van 'doorverkoop'. Eind juli of begin augustus 2001 heeft Diepeveen de Volvo bij Coppes opgehaald. Het kentekenbewijs van de auto bleef bij Coppes. Nadat Diepeveen de Volvo enkele dagen later had teruggebracht, heeft hij hem in de loop van augustus 2001 opnieuw bij Coppes opgehaald. Ook toen bleef het kentekenbewijs bij Coppes. Op 10 augustus 2001 heeft Coppes aan Diepeveen een factuur gezonden voor de Volvo waarin onder meer stond vermeld: 'Omschrijving voor verkoop en levering van: personen-auto'. Op 6 augustus 2001 heeft Van de Kolk de Volvo van Diepeveen gekocht voor f65.000,-, onder inruiling van zijn Ford Scorpio tegen betaling door Diepeveen van een inruilwaarde van f7.250,-. Diepeveen heeft de Volvo op 17 augustus 2001 bij Van de Kolk afgeleverd. Bij die gelegenheid heeft Diepeveen het rijbewijs van Van de Kolk meegenomen voor overschrijving van het kentekenbewijs. Van de Kolk heeft op 10 augustus 2001 een bedrag van f10.000,- per kas voldaan en het resterende deel van de koopsom op aanwijzing van Diepeveen gestort op een bankrekening van de vriendin van Diepeveen. Diepeveen heeft de koopprijs van f61.499,99 niet aan Coppes voldaan. Eind augustus 2001 is Diepeveen toegelaten tot de schuldsaneringsregeling.

De centrale vraag

Coppes heeft van Van de Kolk – kort gezegd – teruggave van de Volvo en schadevergoeding gevorderd. Aan deze vordering heeft zij primair ten grondslag gelegd dat het meegeven van de Volvo aan Diepeveen 'uitsluitend een overdracht tot houderschap, dan wel een voorwaardelijke levering on-

der opschortende voorwaarde van betaling van de koopsom' (eigendomsvoorbehoud; vgl. art. 3:92 BW) was en 'dat Diepeveen wanprestatie heeft gepleegd door de koopsom niet te voldoen, zodat (enerzijds) de koopovereenkomst ontbonden is en (anderzijds) niet geleverd is'. Subsidiair heeft Coppes zich beroepen op het haar toekomende recht van reclame. Van de Kolk heeft zich hiertegen verweerd met de stelling dat hij bij de verkrijging van de Volvo te goeder trouw was en dat hij dus een beroep kon doen op artikel 3:86 dan wel artikel 7:42 BW. Het debat in deze zaak spitste zich toe op de vraag of Van de Kolk kon worden aangemerkt als een verkrijger te goeder trouw in de zin van artikel 3:86 respectievelijk 7:42 BW. Hiervoor is vereist dat Van de Kolk bij de verkrijging van de Volvo in de mening verkeerde en mocht verkeren dat Diepeveen bevoegd was deze te vervreemden. Van de Kolk is niet alleen niet te goeder trouw wanneer hij wist dat Diepeveen beschikkingsonbevoegd was (subjectief criterium), maar ook indien hij dit onder de gegeven omstandigheden had behoren te weten (objectief criterium). Vgl. artikel 3:11 BW. Dit objectieve criterium veronderstelt dat, afhankelijk van de omstandigheden, voor goede trouw vereist kan zijn dat iemand (enig) onderzoek doet. In de parlementaire geschiedenis van artikel 3:11 BW wordt dit als volgt verwoord:¹

Wanneer men aanneemt dat iemand iets behoorde te kennen of behoorde te weten, berust dit in beginsel hierop dat hij, zo hij reden had om te twijfelen, zich door onderzoek van de werkelijke toestand op de hoogte had behoren te stellen. Het zal van de omstandigheden afhangen welk onderzoek – te beginnen met het vragen van nadere inlichtingen aan de wederpartij – van hem kan worden gevergd. Daarbij zal onder meer van belang zijn welke aanleiding tot twijfel bestond. Ook zullen een rol kunnen spelen het gewicht van de handeling waarbij goede trouw wordt vereist, en de druk waaronder die handeling wellicht moest worden verricht.

Wie reden heeft om te twijfelen, mag in de regel niet zonder meer vertrouwen, maar zal onderzoek moeten doen. Welk onderzoek hangt af van de omstandigheden.

¹ MvT Inv. Parl. Gesch. Boek 3 (Inv. 3, 5 en 6), p. 1029.

Apon/Bisterbosch

De vraag welk onderzoek mag worden verwacht van de koper van een tweedehands auto die zich beroept op de bescherming van artikel 3:86 lid 1 BW, kwam ook aan de orde in het arrest Apon/Bisterbosch (Kopie Deel Drie).² De Hoge Raad gaf toen het volgende antwoord:

Voor goede trouw, vereist voor een beroep op dit artikel, is niet alleen nodig dat de verkrijger ten tijde van de levering de onbevoegdheid van zijn voorman niet kende, maar ook dat niet gezegd kan worden dat hij die onbevoegdheid toen behoorde te kennen. Met het oog op dit laatste dient hij naar de bevoegdheid van zijn voorman het onderzoek in te stellen, dat in de gegeven omstandigheden van hem kan worden verlangd. Dit brengt – behoudens hier niet ter zake doende uitzonderingen – mee dat de verkrijger van een tweedehands auto tenminste de autopapieren (het kentekenbewijs) heeft onderzocht met het oog op deze bevoegdheid, wil hij ten tijde van zijn verkrijging te goeder trouw zijn.

Kortom: een koper van een tweedehands auto moet in beginsel de autopapieren onderzoeken met het oog op de beschikkingsbevoegdheid van de vervreemder, wil hij bij de verkrijging te goeder trouw zijn. Zijn er geen autopapieren of zijn deze onvolledig dan mag hij niet zonder meer vertrouwen op de beschikkingsbevoegdheid van de vervreemder. Nader onderzoek is dan het devies.

Het antwoord van de Hoge Raad in deze zaak

In de onderhavige zaak heeft Coppes met een beroep op het arrest Apon/Bisterbosch betoogd dat Van de Kolk niet te goeder trouw was. Anders dan de rechtbank en het hof stelt de Hoge Raad Coppes in het gelijk. Hij overweegt:

3.2 Aan haar ... vorderingen – kort gezegd: teruggave van de Volvo en schadevergoeding – heeft Coppes primair ten grondslag gelegd dat het meegeven van de Volvo aan Diepeveen uitsluitend een overdracht tot houderschap, dan wel een voorwaardelijke levering onder opschortende voorwaarde van betaling van de koopsom was en dat Diepeveen wanprestatie heeft gepleegd door de koopsom niet te voldoen, zodat (enerzijds) de koopovereenkomst ontbonden is en (anderzijds) niet geleverd is. Subsidiar heeft zij zich beroepen op het haar toekomende recht van reclame. De rechtbank, onder meer van oordeel dat de in het arrest van de Hoge Raad van 4 april 1986, nr. 12605, *NJ* 1986, 810 aanvaarde regel, luidende dat de koper van een tweedehands auto, om de bescherming van art. 3:86 BW te kunnen genieten ten minste het kentekenbewijs en de kopie deel III van het kentekenbewijs heeft onderzocht, niet geldt in een geval waarin van een keurig autobedrijf wordt gekocht en er geen redenen zijn om aan de beschikkingsbevoegdheid van de verkoper te twijfelen, heeft de vorderingen afgewezen.

3.3 In hoger beroep heeft het hof, dat het primaire standpunt van Coppes aldus samenvatte dat de levering van de Volvo aan Diepeveen is geschied onder de opschortende voorwaarde van betaling van de koopprijs, dus onder eigendomsvoorbehoud, en dat zij zich subsidiair beriep op het recht van reclame, de grieven van Coppes verworpen: volgens het hof was Van de Kolk ten tijde van de aflevering van de Volvo op 17 augustus 2001 te goeder trouw in de zin van zowel art. 3:86 als art. 7:42 BW. Hetgeen het hof daartoe heeft overwogen kan, voor zover thans van belang, als volgt worden samengevat. De door de Hoge Raad in zijn arrest van 4 april 1986, nr. 12605, *NJ* 1986, 810 geformuleerde norm is niet van toepassing. Deze norm strekt immers tot bescherming van eigenaren die het bezit van hun auto door diefstal of verduistering hebben verloren, en van het een noch het ander is hier sprake (rov. 4.4). Uit de omstandigheid dat Diepeveen met toestemming van Coppes de Volvo onder zich had met de bedoeling dat hij die auto aan iemand als Van de Kolk zou verkopen, volgt – uitgaande van een door Coppes tegenover Diepeveen bedongen eigendomsvoorbehoud – dat in het geval dat Diepeveen Van de Kolk juist en volledig zou hebben geïnformeerd over zijn rechten op de Volvo en zijn relatie tot Coppes, voor de goede trouw van Van de Kolk zou hebben volstaan dat hij geen reden had te betwijfelen dat Diepeveen aan Coppes de koopprijs van de Volvo zou voldoen (rov. 4.5). Coppes heeft onvoldoende aangevoerd om te kunnen concluderen dat Van de Kolk – in het in rov. 4.5 bedoelde geval – niet te goeder trouw zou zijn geweest (rov. 4.7). Dat Diepeveen Van de Kolk niet volledig heeft geïnformeerd over zijn rechten op de Volvo en zijn relatie tot Coppes brengt niet mee dat Coppes zich alsnog op de in genoemd arrest geformuleerde norm kan beroepen (rov. 4.8).

3.4 Onderdeel 2.1, dat de Hoge Raad eerst zal behandelen, klaagt terecht dat deze oordelen blijk geven van een onjuiste opvatting omtrent het bepaalde in art. 3:86 BW. In het hiervoor genoemde arrest van 4 april 1986, dat betrekking heeft op het geval dat A een hem in eigendom toebehorende auto, alsmede de autopapieren met uitzondering van de kopie van deel III, vrijwillig meegeeft aan B, die de auto vervolgens verkoopt en levert aan C, die op zijn beurt verkoopt en levert aan D, heeft de Hoge Raad geoordeeld dat – uitzonderingen daargelaten – de verkrijger van een tweedehands auto, wil hij ten tijde van zijn verkrijging te goeder trouw zijn, ten minste de autopapieren (het kentekenbewijs en de kopie van deel III van het kentekenbewijs) moet hebben onderzocht met het oog op de beschikkingsbevoegdheid van zijn voorman. Er bestaat geen grond deze regel (waarbij uiteraard de achtereenvolgende wijzigingen in art. 17 van het Kentekenreglement in aanmerking te nemen zijn) te beperken tot het – zich naar het in cassatie onbestreden oordeel van het hof hier niet voordoende – geval dat de eigenaar van de auto het bezit daarvan heeft verloren door diefstal dan wel verduistering.

3.5 De in 3.4 genoemde regel geldt ook indien, zoals hier subsidiair het geval is, de eigenaar/verkoper (Coppes) zich op het recht van reclame beroept en de in art. 7:42 lid 1 BW bedoelde derde (Van de Kolk) zich daartegen verweert met de stelling dat hij redelijkerwijs niet behoefde te

2 HR 4 april 1986, *NJ* 1986, 810, m.nt. WMK; *AA* 1986, p. 790 e.v. n.t. prof.mr. J.H. Nieuwenhuis.

verwachten dat dit recht zou worden uitgeoefend: bij de verkrijging van een tweedehands auto is voor het slagen van dat verweer evenzeer vereist dat – uitzonderingen daargelaten – de derde ten minste de autopapieren heeft onderzocht met het oog op de beschikkingsbevoegdheid van zijn voorman. Ook het hierop gerichte onderdeel 3.6 treft derhalve doel.

De Hoge Raad beperkt de door hem in het arrest Apon/Bisterbosch gegeven regel niet tot de gevallen waarin de eigenaar van de auto het bezit heeft verloren door diefstal of verduistering. Mijns inziens valt ook niet goed in te zien waarom de derde wel als verkrijger te goeder trouw moet worden aangemerkt, wanneer de oorspronkelijke eigenaar de auto vrijwillig uit handen heeft gegeven en niet wanneer er sprake is van verduistering of diefstal. De derde-verkrijger zal normaal gesproken ook geen weet hebben van de verhouding tussen de eigenaar en de vervreemder. Deze interne verhouding is voor de goede trouw van de derde ook niet bepalend.

Afweging van de beschermenswaardigheid van belangen

Ons recht kent een aantal gevallen waarin een deelnemer aan het rechtsverkeer die te goeder trouw is afgegaan op een bepaalde rechtsschijn, wordt beschermd. Zo biedt artikel 3:35 BW de wederpartij bescherming tegen het ontbreken van wil en biedt artikel 3:36 BW bescherming aan derden met betrekking tot de door andermans verklaringen of gedragingen opgewekte schijn. Artikel 3:61 lid 2 BW beschermt de derde die te goeder trouw is afgegaan op de schijn van volmacht. En de artikelen 3:86 en 88 BW beschermen de derde die te goeder trouw heeft vertrouwd op de schijn van beschikkingsbevoegdheid. In al deze gevallen leidt bescherming van degene die heeft vertrouwd, tot een aantasting van een recht of belang van een ander. Zo betekent bescherming op grond van artikel 3:86 lid 1 BW van de derde-verkrijger van een auto dat de oorspronkelijke eigenaar zijn eigendomsrecht verliest. Meestal biedt ons recht alleen bescherming aan degene die te goeder trouw is afgegaan op de schijn, wanneer de ander die daardoor rechten dreigt te verliezen zelf op enigerlei wijze bij de schijn betrokken is geweest.³

Of er in een bepaald geval plaats is voor bescherming van de derde-verkrijger, is een kwestie van afweging van de beschermenswaardigheid van het eigendomsrecht van de oorspronkelijke eigenaar enerzijds en het vertrouwen van de derde-verkrijger anderzijds. Het maken van zo'n afweging is niet altijd eenvoudig. In de onderhavige zaak hebben rechtbank en hof het vertrouwen van Van de Kolk zwaarder laten wegen dan het eigendomsrecht van Coppes. De Hoge Raad en A-G Huydecoper maakten een andere afweging en gaven voorrang aan het eigendomsrecht van Coppes. Stelt de Hoge Raad niet te strenge eisen aan de bescherming van de derde-verkrijger van een tweedehands auto? Verzet het verkeersbelang zich er niet tegen dat van de verkrijger een uitvoerig, tijdrovend en mogelijk kostbaar onderzoek wordt verlangd? Is het billijk om de belangen van de professionele autohandelaar Coppes zwaarder te laten wegen dan de belangen van de particuliere koper? In zijn lezenswaardige conclusie besteedt A-G Huydecoper uitvoerig aandacht aan deze afwegingsproblematiek. Het dilemma geeft hij treffend weer:

Aan de ene kant staat dan een (particuliere) koper, die ernstig gedupeerd dreigt te worden doordat hij de auto die hij kocht van iemand die achteraf niet te vertrouwen blijkt (en onder omstandigheden die misschien menigeen ertoe zouden hebben gebracht, de ander ten onrechte vertrouwen te schenken), moet afgeven zonder noemenswaardige kans op het terugkrijgen van de reeds betaalde prijs. Daartegenover staat de eigenaar aan wie de auto onrechtmatig is ontnomen, óók onder omstandigheden waarvoor vaak geldt: dat zou iedereen kunnen overkomen. Welke oplossing men in zulke gevallen ook kiest, één van de betrokkenen wordt ernstig gedupeerd – en voor beide geldt dat de manier waarop zij zich hebben gedragen of opgesteld, heel begrijpelijk is, en in maatschappelijk opzicht ook zeker niet ontoelaatbaar is. Hetzelfde zou, zoals ik al aanstipte, velen van ons in vergelijkbare omstandigheden ook (kunnen) overkomen.

In literatuur en rechtspraak is er een grote mate van eenstemmigheid hoe dit dilemma moet worden opgelost.⁴ De verkrijger van een tweedehands auto dient na te gaan of de autopapieren in orde zijn. Zijn deze niet aanwezig of onvolledig dan is er grond voor twijfel aan de beschikkingsonbevoegdheid van de vervreemder. Op de verkrijger rust dan, behoudens uitzonderingen,⁵ de verplichting tot nader onderzoek. Laat hij dat na, dan kan de verkrijger zich niet op goede trouw beroepen, omdat hij onvoldoende zorgvuldig heeft gehandeld. De uitspraak van de Hoge Raad sluit naadloos aan op deze 'heersende leer'. Ik zie ook geen reden om hiervan in het onderhavige geval af te wijken. Weliswaar eist het verkeersbelang dat men in beginsel

³ Vgl. Mon. Nieuw BW A22 (Nieskens/Van der Putt), 2002, nr. 2.

⁴ Zie o.a. Pitlo/Reehuis, Heisterkamp, *Goederenrecht* (2001), nr. 154; Gerbrandy, *Praktijkgevallen goederenrecht*, 1995, p. 221-222; Brahn, *Kwartalbericht NBW* 1987, p. 28-29; Asser-Mijnsen-De Haan, 2001, nr. 333; Klein in zijn annotatie onder HR 4 april 1986, *NJ* 1986, 810 onder V; Nieuwenhuis,

AA 1986, p. 793-794. Vgl. ook HR 11 oktober 2002, *NJ* 2003, 399, m.nt. WMK.

⁵ Van een uitzondering kan bijvoorbeeld sprake zijn indien de verkrijger weet dat de autopapieren recent bij de vervreemder zijn gestolen.

geen uitvoerig, tijdrovend en kostbaar onderzoek van een verkrijger mag verlangen, maar datzelfde verkeersbelang eist evenzeer dat in gevallen als het onderhavige de verkrijger beschikbare en gemakkelijk toegankelijke informatie natrekt. Autopapieren spelen bij de overdracht van een auto een belangrijke rol. De wet stelt de eis dat het kentekenbewijs bij verkoop wordt overgeschreven.⁶ Hiermee wordt beoogd de handel in gestolen en verduisterde motorrijtuigen te bemoeilijken. Ook ander onbevoegdlijk beschikken wordt daardoor tegengegaan.⁷ Uit het hierna afgedrukte deel van een 'overschrijvingsbewijs' blijkt welke handelingen moeten worden verricht.

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

OVERSCHRIJVINGSBEWIJS

Certificat de transfert
Transfercertificatie

Niet bij het voertuig te voeren.
Bewaar dit thuis op een veilige plaats.

Het kentekenbewijs dient te worden overgeschreven bij verkoop van het voertuig.
1 De oude eigenaar geeft deel II en het overschrijvingsbewijs aan de nieuwe eigenaar.

2 De nieuwe eigenaar gaat naar een postkantoor of naar een kantoor van de RDW waar kentekenbewijzen worden afgegeven.
Op vertoon van een geldig legitimatiebewijs (Nederlands rijbewijs of nationaal paspoort met een afschrift van de gegevens uit de basis administratie persoonsgegevens) krijgt hij, als alles in orde is, een nieuw deel II, een vrijwaringsbewijs en het ontwaarde oude deel II.

3 De nieuwe eigenaar geeft het vrijwaringsbewijs en het ontwaarde oude deel II aan de oude eigenaar en krijgt dan van hem deel I en het voertuig.
Met het vrijwaringsbewijs kan de oude eigenaar aantonen, dat het kentekenbewijs correct is overgeschreven en dat hij niet meer aansprakelijk is.

Ontbreken autopapieren of zijn deze onvolledig, dan is dat een sterke aanwijzing dat er iets mis is en mag van de verkrijger in beginsel nader onderzoek worden verlangd.

Was Diepeveen beschikkingsonbevoegd?

Partijen zijn er in deze zaak van uitgegaan dat Diepeveen – vanwege het eigendomsvoorbehoud van Coppes, althans haar beroep op het reclamerecht – beschikkingsonbevoegd was en Van de

Kolk slechts de eigendom van de auto had verkregen indien hij zich met succes kon beroepen op artikel 3:86 BW respectievelijk 7:42 lid 1 BW. De vraag is echter of Diepeveen wel beschikkingsonbevoegd was. Ook indien men aanneemt dat Coppes de Volvo onder eigendomsvoorbehoud aan Diepeveen had overgedragen, betekent dit niet zonder meer dat Diepeveen niet beschikkingsonbevoegd was. Het ging in casu om een 'collegiale verkoop'. Dit is geen juridisch begrip, maar in cassatie stond vast dat met 'collegiale verkoop' werd bedoeld dat de verkoop geschiedde onder de voorwaarde van totstandkoming van een 'doorverkoop'. Diepeveen had met toestemming van Coppes de Volvo onder zich met de bedoeling dat hij die auto aan iemand anders zoals Van de Kolk zou doorverkopen. Niet ondenkbaar is dat de overeenkomst tussen Coppes en Diepeveen aldus mag worden uitgelegd dat Diepeveen bevoegd was de Volvo in eigendom over te dragen aan een derde. In zijn arrest Hinck/Van der Werf⁸ overweegt de Hoge Raad:

dat het antwoord op de vraag of en in hoeverre een aan een eigendomsvoorbehoud gebonden partij bevoegd is het voorwerp van dit voorbehoud in eigendom over te dragen aan derden, in beginsel moet worden gevonden door uitlegging van de overeenkomst waarbij het eigendomsvoorbehoud is gemaakt.

Het door Coppes gemaakte eigendomsvoorbehoud betekent dus niet zonder meer dat Diepeveen beschikkingsonbevoegd was. Indien de overeenkomst tussen Coppes en Diepeveen aldus moet worden uitgelegd dat aan Diepeveen de bevoegdheid werd verleend over de Volvo te beschikken in het kader van een normale 'doorverkoop', komt men aan de vraag van derdenbescherming op grond van artikel 3:86 BW of artikel 7:42 BW niet toe.⁹ In dat geval zou Van de Kolk aan het langste eind hebben getrokken. Het kan verkeren!

6 Deze eis is geen constitutief vereiste voor de goederenrechtelijke overdracht.

7 In dezelfde zin conclusie A-G Huydecoper, nr. 15.

8 HR 14 februari 1992, *NJ* 1993, 623, m.nt. WMK.

9 Zie over deze verlening van beschikkingsonbevoegdheid Asser-Van der Grinten-Kortmann 2-I (De verteenwoordiging), 2004, nr. 136 met verdere verwijzingen.